

Αντώνης Γ. Τσοπάνογλου

Μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας και εφαρμογές της στην αξιολόγηση της γλωσσικής κατάρτισης

2η Έκδοση

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

2η Έκδοση βελτιωμένη

ISBN 978-960-456-209-1

© Copyright: Αντώνης Τσοπάνογλου, Εκδόσεις Ζήτη, 2010, Θεσσαλονίκη

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκτύπωση **Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ**
Βιβλιοδεσία 18ο γλμ Θεσ/νίκης-Περαίας
Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19
Τηλ.: 23920.72.222 - Fax: 23920.72.229 • e-mail: info@ziti.gr

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ZHTEH
www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ - ΕΝΩΣΗ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Στοά του Βιβλίου (Πεσμαζόγλου 5), 105 64 Αθήνα • Τηλ.-Fax: 210.3211.097

ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ - ΠΩΛΗΣΗ ΧΟΝΔΡΙΚΗ

Ασκληπιού 60, 114 71 Αθήνα • Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Το βιβλίο αυτό παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα ότι εξετάζει συνδυαστικά προβλήματα μεθοδολογίας της έρευνας και δοκιμασιολογίας των γλωσσικών μαθημάτων, και κυρίως των ξενόγλωσσων. Η συνεξέταση αυτή γίνεται επειδή στόχος του συγγράμματος είναι να στοιχειοθετήσει τη θέση πως η συστηματική αξιολόγηση στην εκπαίδευση, όταν ανταποκρίνεται σε ορισμένες προδιαγραφές, είναι μία μορφή επιστημονικής έρευνας.

Εξετάζεται, κατ' αρχήν, η σκοπιμότητα και η δυνατότητα του να αναλάβει ο δάσκαλος ξένης γλώσσας το ρόλο του ερευνητή, παράλληλα με τους άλλους ρόλους που από τους θεσμούς και τον κοινωνικό του περίγυρο καλείται να εκπληρώσει. Στη συνέχεια, θεωρώντας βέβαιο πως ο ρόλος αυτός είναι και σκόπιμος και εφικτός, εξετάζονται οι στάσεις, οι βασικές γνώσεις και ορισμένες πρόσθετες δεξιότητες που ο εκπαιδευτικός πρέπει να αποκτήσει για να φέρει σε πέρας το νέο ρόλο του.

Η αναφορά στο «δάσκαλο ξένης γλώσσας» χρειάζεται τις παρακάτω δύο διευκρινίσεις. Πρώτον, με τη λέξη δάσκαλος, σε όλο το βιβλίο, θα εννοείται ο «διδάσκων», δηλαδή το άτομο που ασκεί τη διδασκαλία ως επάγγελμα, αδιάφορα από το αν εργάζεται σε κάποια, οποιαδήποτε, βαθμίδα του εκπαιδευτικού συστήματος ή και έξω από αυτό (φροντιστήριο ξένης γλώσσας, ιδιαίτερα μαθήματα, κτλ.). Δεύτερον, η πλειονότητα των παρατηρήσεων και των εξεταζόμενων θεμάτων βρίσκουν εφαρμογή και σε περίπτωση διδασκαλίας άλλων αντικειμένων, κι όχι μόνο της γλώσσας. Ο περιορισμός του αντικειμένου, και του τύπου δασκάλου, έγινε αποκλειστικά επειδή τα περισσότερα παραδείγματα και οι εφαρμογές στις οποίες θα γίνεται αναφορά θα είναι σχετικά με την ξενόγλωσση εκπαίδευση, που αποτελεί το πεδίο στο οποίο αναπτύσσω προσωπικά διδακτική και ερευνητική δραστηριότητα.

Όπως συνάγεται ήδη από τα παραπάνω, ιδεατός αναγνώστης αυτού του βιβλίου είναι, κατά κύριο λόγο, ο δάσκαλος ξένης γλώσσας που έχει ήδη την πεποίθηση ότι πρέπει να δει τη δουλειά του από νέα οπτική γωνία και έχει ήδη αρχίσει κάποια μορφή επιμόρφωσης, ή ο δάσκαλος που, χωρίς τέτοια πεποίθηση, έχει πάντως κάποιες ανησυχίες και είναι διατεθειμένος να «ακούσει» αυτό που άλλοι έχουν να του πουν για τη δουλειά του. Παράλληλα, όμως, το βιβλίο πρέπει, ελπίζω, να παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ειδικό επιστήμονα που ασχολείται με προβλήματα διδασκαλίας και μάθησης των γλωσσών, για το φοιτητή ξενόγλωσσου πανεπιστημιακού τμήματος, για τον υπεύθυνο καθορισμού

και υλοποίησης της εκπαιδευτικής πολιτικής και για το μελλοντικό ή εν ενεργεία εκπαιδευτικό οποιουδήποτε άλλου αντικειμένου.

Σχεδόν πάντα στο κείμενο αυτό χρησιμοποιείται το αρσενικό γραμματικό γένος –για να επανέλθω στο «δάσκαλος ξένης γλώσσας»– παρόλο ότι το ποσοστό των δασκάλων γλώσσας που είναι θηλυκού φυσικού γένους είναι κατά πολύ μεγαλύτερο από το ποσοστό των δασκάλων του άλλου φύλου. Ζητώ συγγνώμη από τις αναγνώστριες που θα νιώσουν πως αδικούνται, αλλά οι κανόνες της ελληνικής γλώσσας και η επιδίωξη οικονομίας, όχι κάποια προσωπική μου επιλογή, επέβαλαν τη χρήση του αρσενικού.

Πριν παραδοθεί στον εκδότη, το κείμενο αυτό δόθηκε για κριτική ανάγνωση σε έξι άτομα. Από αυτά που ανταποκρίθηκαν έγκαιρα, τα τρία είχαν τα χαρακτηριστικά του αναγνώστη για τον οποίο γράφτηκε: νέοι (στο πνεύμα, όχι απλά στην ηλικία), με ερευνητικές ανησυχίες. Πρόκειται για το Δημήτρη Ζέππο, τη Βασιλική Κουτσοσίμου-Τσίνογλου και την Γζένη Στεφάνου. Τους ευχαριστώ πολύ για τις παρατηρήσεις και τις προτάσεις τους. Το τέταρτο άτομο είχε τις ιδιότητες του διαρκούς, γόνιμου συνομιλητή. Πρόκειται για την καθηγήτρια της διδακτικής στο Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Α.Π.Θ. Βάσω Τοκατλίδου, την οποία αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω θερμά όχι μόνο για τις παρατηρήσεις της επί του συγκεκριμένου κειμένου, αλλά και για όσες επισημάνσεις μεθοδολογικού χαρακτήρα έχει κάνει στο παρελθόν αρχικά ως επιβλέπουσα στη διδακτορική μου διατριβή και στη συνέχεια ως συνάδελφος στο πλαίσιο μαθημάτων που διδάξαμε σε συνεργασία στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις «Επιστήμες της Γλώσσας και της Επικοινωνίας».

Όπως είναι αυτονόητο, για όποια «ψεγάδια» υπάρχουν στο κείμενο την ευθύνη φέρει αποκλειστικά ο υπογράφων κι όχι αυτοί που το διάβασαν και το έκριναν ήδη. Και επειδή, ακριβώς, είναι βέβαιο ότι η πρώτη αυτή έκδοση έχει ατέλειες, θα παραχθεί σε σχετικά μικρό αριθμό αντιτύπων και θα έχει προσωρινό, «πειραματικό» χαρακτήρα. Οι παρατηρήσεις, επομένως, όποιου αναγνώστη έχει κάτι να προτείνει είναι ευπρόσδεκτες.

Α. Τσοπάνογλου
Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2000

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Εννέα χρόνια πέρασαν ήδη από την πρώτη έκδοση και μόλις τώρα εξαντλήθηκαν τα 1.000 αντίτυπα που έγιναν, σύμφωνα με τον εκδότη. Το βιβλίο, αν μείνει κανείς σε αυτό το ποσοτικό δεδομένο, θα πρέπει να χαρακτηριστεί «εμπορική αποτυχία». Έτσι, όταν έμαθα ότι ο εκδότης ετοιμάζεται να κάνει ανατύπωση για να ανταποκριθεί σε συμβατική υποχρέωση προς το Α.Π.Θ. (δωρεάν διανομή του συγγράμματος) βρέθηκα μπρος στο δίλημμα να το αφήσω ως έχει ή να το βελτιώσω. Τελικώς επέλεξα τη δεύτερη δυνατότητα θυμούμενος τις περιπτώσεις κατά τις οποίες μεταπτυχιακοί φοιτητές και υποψήφιοι διδάκτορες έχουν εκφράσει την ικανοποίησή τους για τη σαφήνεια παρουσίασης ορισμένων θεμάτων μεθοδολογίας της έρευνας και στατιστικής επεξεργασίας που δεν καταλάβαιναν σε βιβλία γραμμένα από ειδικούς των αντίστοιχων επιστημονικών πεδίων.

Η μαζικοποίηση των μεταπτυχιακών σπουδών είναι ένα φαινόμενο της τελευταίας δεκαετίας που εκτιμώ ότι θα ενταθεί ακόμη περισσότερο, τόσο λόγω της ανεργίας όσο και λόγω των διαρκώς αυξανόμενων απαιτήσεων που η αγορά εργασίας έχει από τους νέους που έχουν κάνει σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αυτή η μαζικοποίηση απαιτεί υποστηρικτικά υλικά που, κατά την άποψή μου, δεν είναι επαρκή. Συνεπώς η βελτίωση του παρόντος βιβλίου γίνεται με διπλό στόχο: αφενός για να εξαλειφτούν τα παροράματα της πρώτης έκδοσης και αφετέρου για να προσφερθεί πληρέστερη βοήθεια προς νέους ερευνητές, κυρίως των «καθηγητικών σχολών».

Α. Γσοπάνογλου
Θεσσαλονίκη, Ιανουάριος 2010

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	9
1. Ορισμοί και τυπολογίες της έρευνας και της αξιολόγησης	17
1.1. Η έννοια «επιστημονική έρευνα»	17
1.2. Η έννοια «τυπολογία»	20
1.3. Τυπολογίες επιστημονικών ερευνών	24
1.4. Η έννοια «αξιολόγηση»	33
1.5. Τυπολογίες αξιολόγησης	37
2. Η εκπαιδευτική αξιολόγηση ως επιστημονική έρευνα	45
3. Μεταβλητές και επιμέρους επικοινωνιακές δεξιότητες	49
3.1. Η έννοια «μεταβλητή»	49
3.2. Τυπολογίες μεταβλητών	51
3.3. Οι επικοινωνιακές δεξιότητες ως μεταβλητές	55
4. Υποθέσεις εργασίας και στόχοι κατάρτισης	57
4.1. Ορισμός και τυπολογία υποθέσεων	57
4.2. Οι στόχοι κατάρτισης ως υποθέσεις εργασίας	60
4.3. Πηγές και διαδικασίες εξεύρεσης στόχων	67
5. Κλίμακες μέτρησης	71
6. Τεχνικές συλλογής πληροφορίας	79
6.1. Η συλλογή πληροφορίας σε παντός είδους έρευνες	79
6.2. Η συλλογή πληροφορίας στην αξιολογική έρευνα	87
7. Δειγματοληψία	97
8. Ποσοτικοποίηση	111
8.1. Βαθμολόγηση δοκιμασιών αποκλίνουσας αντίδρασης	113
8.2. Βαθμολόγηση δοκιμασιών συγκλίνουσας αντίδρασης	119

9.	Στατιστική επεξεργασία	123
9.1.	Κεντρική τάση	128
9.2.	Διασπορά	132
9.3.	Συνάφεια	136
9.3.1.	Δείκτης συνάφειας χι τετράγωνο	137
9.3.2.	Δείκτης συνάφειας Spearman	146
9.3.3.	Δείκτης συνάφειας Pearson	148
9.3.3.1.	Βαθμοί Z	151
9.3.3.2.	Βαθμοί T	155
10.	Εποπτική παρουσίαση δεδομένων	157
10.1.	Απεικόνιση δεδομένων μεμονωμένης μεταβλητής	158
10.2.	Συνδυαστική απεικόνιση δεδομένων δύο μεταβλητών	161
11.	Αξιοπιστία και εγκυρότητα έρευνας	163
11.1.	Η αξιοπιστία ως έννοια και οι τεχνικές εξασφάλισής της	163
11.2.	Έννοια και τύποι εγκυρότητας	167
11.3.	Έλεγχος αξιοπιστίας και εγκυρότητας της αξιολόγησης	174
11.3.1.	Έλεγχος αξιολόγησης που έγινε βάσει κριτηρίου	175
11.3.2.	Έλεγχος αξιολόγησης που έγινε βάσει νόρμας	178
12.	Συμπεράσματα – προτάσεις	193
	Βιβλιογραφία	197
	I. Ελληνόγλωσση	197
	II. Ξενόγλωσση	200
	Παράρτημα: Πίνακας κριτικών τιμών του r	211
	Ευρετήρια	213
	I. Ευρετήριο συμβόλων	213
	II. Ευρετήριο διαγραμμάτων, πινάκων και σχημάτων	215
	III. Ευρετήριο ονομάτων	217
	IV. Ευρετήριο όρων	220
	Ελληνική γλώσσα	220
	Αγγλική γλώσσα	229
	Γαλλική γλώσσα	234
	Γερμανική γλώσσα	237
	Ιταλική γλώσσα	239